

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 5.

У НОВОМ САДУ, 2. ФЕБРУАРА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ОПАЛО ЛИШЋЕ.

Ох, како је увенуло лишће —
 Увенуло, па на земљу пало!
 И сада се под високим растом
 Накупило и нагомилало.

Сад у снегу и у води лежи
 А влага га топи и залива,
 Па, полако, умире и труне
 И, најпосле, црна земља бива.

А некад се, свеже и зелено,
 У поносу на висини вило —
 Некада се у његовој сенци
 Сваком мило одморити било.

И раст сами другчије изгледа:
 Пре је све'о шуштао са њиме,
 А сад ћути сестан, оголићен,
 Незаклоњен у сред луте зиме.

Понос његов на земљу је пао
 А ветар га развео по стази,
 И сад тамо у мочари лежи,
 Ко год прође, презриво га гази.

Ох, тако је са жељама мојим!
 И оне су некад живе биле —
 И оне су, на висини наде,
 Моје срце некад веселиле.

Али сада многих од њих нема
 — Очај их је сатарно луту —
 Још по нека, при свршетку својоме,
 Оборена тугује и ћути.

Време иде, па их бесно гази
 — Не брине се о њихоме вају —
 А оне се, на умору својоме,
 Тек по кад што уздахом издају.

Оне ћуте, умиру и труну,
 А ја живим, као раст у сред зиме —
 Олуј дува, а он сестан, тужан,
 Неволно се поводи за њиме.

Вл. М. Јовановић.

ПЕСМА ЛАЗАНСКОГА.

Пришеда П. Жељски.

Н а недељу дана после смрти старијег свог синчића, кога несретна гушобоља из ненада отрже из топлог родитељског загрљаја, сеђаху судија Иван Димитријевић и жена му Марија сами у соби. На пољу се већ почео хватати сумрак. Иван беше озбиљан, управо суморан и тужан, сеђаше немо и замисљено гле-

даше у пећ, у којој се пламен у неједнаким скоковима час дизаше час спушташе.

Ни Марија не нарушаваше мртву тишину у соби. И сама беше замисљена и по очима јој се познаваше, да је тек мало час престала плакати.

Дуго су тако седели а ни речице нису проговорили.

Од кад се узеше, никад се он не осећаше угодно крај ње, све га нешто одбијаше од ње и само смрт детиња, заједнички им бол, беше га кадра и оволико задржати с њоме сама. У њихову понашању, нарочито у његову према њојзи, беше нешто и сувише одмерено, сувише туђинско за мужа и жену. Њих двоје нису канда умели да схвате једно друго и патили су обоје са тог неспоразумљења. Но њој се патња и душевни немир није опажао с поља тако као њему. Или је била у том снажнија од њега, да и пред њим и пред светом скрије, како јој је у души, или је збиља није ни мало бунила мужевља хладноћа.

На једаред ће се она чисто из небуха дићи па ће брзим кораком доћи до њега. Поглед јој је био пола намрштен пола нежан. Приђе са свим њему, спусти се на диван и наслони главу на његово раме. Обузме је лахка дрхтавица. Усне јој се стану кретати но никако реч са њих да сађе.

Њему би чудно све то.

— Марија, шта је теби?

— Иво, добри мој Иво, је ли да ти све знаш? Све, је ли? изусте она, да се једва чуло.

Он чисто срдито открине главу од ње.

— Ја, душе ми, не знам, шта ти то хоћеш.

Марија нежно па ипак силом привуче лице његово пред своје па му нетренимце стане гледати у очи.

— Иво, само си ме ти у стању утешити —

Ту је прекине грчевит плач.

Њему се даде па жао па ће јој нежно као никад до сада:

— Ама, душо, слободно ми реци.

Изненађена, но и поуштена, охрабрена том његовом нежношћу наставиће она:

— Само ти, ако ме будеш љубио, ако ми будеш опростио.

Иван је пригрли уза се. Не знађаше ни сам како ни за што, али му се тога маха учини, да она мора много, много да пати и да је једино његова дужност, да јој патње одлакна оданошћу својом, својом љубављу. Осећаше то па ипак не могаше да је притисне уза се свом снагом праве, непомућене, жарке љубави. Као да му са дна душе шапташе неки глас, као да га опомињаше, да не верује ни погледу њену, у којем беше исписана сва зебња за чисту срећу породичну, ни гласу јој, који као да хтеде мехкоћом својом да разгони и најмању сумњу у истинитост свега, што изрицаше.

Она тога не опажаше. Њу осоколи већ и она мрвица његове нежности. Привије се уза њ као бојажљиво лане уза мајку своју а дрхтавица је на мах мине.

— Слушај ме, Иване! шапташе нагло, чисто устлахирено. Та ја љубим само тебе, једино тебе. Не бој се више!

Дигне опет главу па је с нова спусти па његово раме.

— Запамти, што ћу ти рећи! настави за тим испрекидано. Ево ти обричем, да ћу се одрећи свега. Разуми ме: свега. Кад нам Бог узме Милана, живећу сад само за тебе и за нашег Милоја. Ох, ти не знаш, како ја патим, шта мене типти. Боље да ме нема, но што ме кида страшна помисао, да је смрт првенчета нашег, лепога нашег Милана, казна, заслужена казна за мене. Али шта знам? Трпиху ја и подносићу све те муке — шта ми је до мене? али ти, ти треба да будеш срећан, ако ико, ти то заслужујеш. Па трудиху се свом душом, колико је до мене стало, да те усрећим. Вићу ти искрена и верна жена и јединчету сад нашем права мати. Ни па шта друго па свету нећу мислити до ли па вас двоје. Вас двоје ћете ми од сад бити живот, срећа, све. А за ово до сад опрости ми. Смилуј се, тако ти среће, тако ти здравља нашега детета, тако ти усномене анђелчета, за којим обоје кукамо, смилуј се па ми опрости!

Њега те речи њене потресоме. Дође му то тако брзо, тако изненада, да се не знаде прибрати. И против воље своје, чисто по нагону, узме оберучке главу њену, нагло

joј приљуби образ уза свој, опет joј дигне главу, загледа joј се пун искрене оданости, пун вреле милоште у ушакане очи па је по њима стане љубити. Прострујио га свега особит осећај милине и задовољства, за који дотле није знао. Па као да му се срце ослободи сиња терета, као да се од врелих зрака са њених очију растопи на срцу његову лед равнодушности и немара, као да све у њему и око њега стаде певати и клицати, створи му се као љубавнику, кад први пут грли своје злато па не зна да паће речи, којима ће описати блаженство своје, рајску милоту, која га обузела. Та он сад за пуних пет година први пут грли и љуби своју љубу овако страшно, овако врело, први пут му се она подаје овако са детињским поверењем, први пут га гледа овако од све душе, подано, молећиво, као да проси у њ милости за свој живот.

— Та може ли то бити, Марија? кличне на једаред па joј опет врелим пољуп-

(Наставиће се).

цима обаспе оба образа и очи. Па ти, лице моја, још тражиш, да ја теби праћтам, Шта, ако Бога знаш? Та ти мени ваља да праћташ. Ја до сад бејах безуман, махнит, шта ли, те се не потрудих, да ти прозрем у душу, да видим, шта ми вредиш па да настанем, да те заслужим. Ти тако лепа, тако добра, а ја —

Она се нагло тргне па нежно притисне своју руку на његова уста.

— Бог с тобом, Иво! прошапне срамежљиво, па онда се кроз плач насмени и прстом му попрети. Неваљалче један! Зар сад под стару главу да ми се и удвараш? Доста сам ја и онако сујетна — знаш, добри мој патниче, да нам та сујета и не даде, да се једно другом приближимо. Али сад, сад је све прошло. Ево си ми све опростио па сад...

Гласан плач детињ из друге собе прекиде је у речи.

Као рибица извије се из његова загрљаја па одлети у другу собу.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

V.

Шедевеним неко време тако са склоњеним очима, Марк их на једаред отвори и окрену се Рајском.

— Ви ете сигурно донели добрих цигара из Петрограда; дајте ми једну! рече без околишења.

Рајски му пружи свој портенчар.

— Леонтије, ти нас ниш ни приказао једно другом, замери Рајски Козлову.

— А што да вас приказујем? Обојица сте дошли једним путем и знате ко сте! одговори му Козлов.

— Од куд ти да се забуним и рекнеш једаред и наметну реч, а овамо си неки научењак! рече Марк.

— То је онај... Марк... што... Ја сам ти си писао: зар се не сећаш... поче Козлов.

— Чекај! Ја ћу се сам приказати! рече Марк, скочи са столице и узевши церемонијалну позу, поклати се пронишно пред Рајским.

— Част ми је приказати се: Марк Волохов, негдашњи чиновник, сад под надзором полиције, и против своје воље грађанин овога града.

За тим одгризе врх од цигаре, запали је и опет се сави у клупче па паслоњачу.

— Чим се занимаете ви овде? запита Рајски.

— Чини ми се, петим оним, чим и Ви.

— Зар и ви љубите вештине: јесте ли можда уметник?

— А зар ете ви... уметник?

— Како да није! умениа се Леонтије: — ја сам ти већ говорио: сликар, музичар... Сад нише роман — ми дај само, братац, да и тебе не метне упу — Ха, шта је с романом, јеси ли већ далеко? обреш ша к Рајском.

Рајски му махну руком, да ћути.

— Јесте, ја сам уметник, одговараше Марк на питање Рајскога. Само у другом жанру. Ја мислим, да вам је ваша бабушка већ говорила о мојим делима!

— Она не ће ни да чује за вас!

— Ето вид'те, а ја једва ако сам јој стотину јабука до сад откинуо преко плота.

— Јабукe су моје: ја вам дозвољавам, да колико хоћете...

— Хвала лепо: не треба; привикао сам се већ да све у животу без допуштења чиним, тако ћу и јабуке брати без питања: слађе је тако!

— Ја сам једва чекао, да се с вама састанем: врло много су ми причали о вама... рече Рајски.

— А шта су вам причали?

— Врло мало лепа...

— По свој прилици су вам рекли, да сам разбојник, чудовиште, страх ове околине!

— Скоро...

— Па шта вас је онда вукло, да ме видите после таквих гласова о мени? Ви треба да пристанете у општински хор: ја сам кидео ваше књиге! Ево, он вам је сигурно већ говорио...

— Да, да: ето сад је он ту: мени је мило, што је он први почео о том говорити! умеша се Леонтије. Тако смо одмах требали о теби говорити...

— Радите с књигама, што хоћете, ја вам допуштам! рече Рајски.

— Опет он! Ко тражи ваше допуштење? Сад их баш не ћу узимати ни кидати их. Леонтије, сад можеш мирно спавати.

— У ствари је ипак врло добар дечко! рече Леонтије за Марка: — кад се мало разболити, двори те као дадиља, трчи у апотеку по лекове... И шта ти он све не зна? Све! Само што ништа не ради и мира не да ником: живи враг...

— Немој много да бенеташ, Козлове! прекиде га Марк.

— У осталом, не трде вас сви, унаде у реч Рајски: — Ватутин говори, или се барем труди да говори лепо о вама.

— Заиста! Тај шеферни маркиз! Чини ми се, да сам му оставио неколико лених спомена: више пута сам га ноћу будио, отварао сам му прозоре од спаваће собе. Он је, знате, увек нешто слаб, а од како је дошао овде: глећеш већ четрдесет година, нико није заштра. Био, акад год био болестан. Новце, што сати се од

њeга, не ћу му дати натраг. Шта ће му! А хвали ме!

— Аха, сад видим, какав сте ви уметник! приметиле весело Рајски.

— А какав сте ви? Дед причајте сад мало ви! захтеваше Марк.

— Ја сам... ето вештак... доста слаб: волим лепоту... клањам јој се, волим уметност, цртам, свирам... Сад сам намерио да пишем повеће дело — роман...

— А за што сте дошли овамо?

— Не знам ни сам, рече Рајски: — мени је са свим све једно, ма куд отишао... Дошло писмо од бабушке, звала ме да дођем, а ја ето дошао.

Марк се замислио и није обраћао више пажње на Рајског, а Рајски се опет загледао у њега; изучавао му је израз лица, пратио покрете, трудећи се да помогне фантазији, која је, по навици, скидала портрет за портретом са те пове личности.

„Хвала Богу!“ размислише: — „чини ми се, да писам само ја тако беспослен и неблаудан човек, који се ни код чега не зауставља. Ево нешто слично: скита се, не ће да се помири са судбом, не ради ништа (ја бар цртам и хоћу да пишем роман), види му се на лицу да ни с чим и ни с ким није задовољан... Шта је он? Да ли је исто тако жртва дисхармоније, као и ја? Вечито у борби међу два отаца? С једне стране замамљива фантазија све идеализује: људе, природу, цео живот, све појаве, а с друге хладна анализа разрушава све — и не да човеку, да се заборави, да живи: отуда вечно незадовољство... Је ли он то, или друго што?..“

Видећи Марка, где дрема, и Леонтија, ком се већ криле очи од умора, рече:

— Време је већ, да се иде кући. — С Богом, Леонтије?

— Куда да денем овога? заштра Козлов, показујући Марка.

— Остави га ту.

— Да, остави козу у купусу! А књиге? Како би било, да га заједно са столицом пренесемо онамо у мрачну собицу па да га и закључамо? рече Козлов. — Да, ал тек онда би било триста чуда! Кад би се пробудио ноћу, био би у стању да кров скине с куће!

Марк се насмеја, чувши последње речи, и брзо скочи на поге.

— И ја идем с вама, рече Рајском и за тренутак скочи кроз прозор, али је прво угасио свећу код Леонтија, рекавши му: Ти треба сад да спа-

ваш, не седи ноћу. Гледај само, како ти је лице опет покутело, а очи унале!

Рајски скочи за њим, и за мало се нађоше на улици.

— Слушајте, рече Марк: — ја бих да једем: у Леонтија није ничега било за јело. Хоћете ли ми помоћи, да учинимо јуриш на какву гостионицу?

— Добро, али то се може и без јуришања...

— Не може, касно је већ, па не дају, а особито кад сазнају, да сам ја ту: мора се силом отети. Треба да повичемо „ватра!“ онда ће отворити, а ми ћемо ући.

— Да, ал онда ће нас опет истерати.

— А, то не бива: не пустити ме унутра иде још које како, али кад уђем, онда ме не истера нико!

— Нападај! Правити ноћу галаму — махните то! рече Рајски.

— Аха, поплашили сте се полиције: шта ће радити губернатор, шта ће рећи Нил Андрејић, како ће то примити друштво, како даме? немевао се Марк. — Па с Богом, ја хоћу да једем на љу и сам учинити јуриш...

— Чекајте, ја имам другу мисао, занимљивију од ове — ја сам вам већ говорио, да моја бабушка не може ни да чује ваше име, и још сад неки дан се преширала, да ни за што и никада вас не би хтела нахранити.

— Но, па шта онда?

— Хајдемо до ње на вечеру; можете и спавати код мене! Ја не знам, шта ће она радити и рећи, али знам голико, да ће то бити врло смешно.

— Идеја није рђава: хајдемоте! Само, знате ли за цело, да ћемо добити шта за вечеру? Ја сам страшно гладан.

— Хоћемо ли добити вечере код Татјане Марковне? Та могла би за цело нахранити чету војника.

Кутећи пођоше путем... Дошавши до Малиповке пођоше поред плота, док не дођоше до оградe врта, коју Рајски хтеде прескочити.

— Немојте ту него да прођемо оданде, од воћњака или од понора, рече Марк. Тамо су дрвета, па нас нико не ће видети; овде ћемо само ваше узбунити, а морамо много и обилазити. Ја увек идем онуда...

— А зар ви долазите овамо у врт? Ради чега?

— Ради јабука! Прошле године сам их тамо

брао, с поља, близу старе куће. А и сад, у августу, надам се, ако... ви допуштите...

— С највећим задовољством: само да вас не ухвати Татјана Марковна!

— Тога се не бојим. Али где, да не ћемо ухватити ми кога? Пазите, неко је прескочио преко плота, као и ми! Еј, хеј, чекај, не ћеш се сакрити. Ко је то? Стој! Рајски, пожурите се овамо у помоћ.

Потрча једно десет корака напред и ухвати некога.

— Та ви имате очи као мачка, ја не видим ништа! говораше Рајски журећи се према правцу гласа.

Марк је већ држао некога, а тај неки се копрцао у његовим рукама, па на послетку паде на земљу поред плота.

— Ено још некога, где се пење преко плота у врт, трчите за њим, хватајте га! повика Марк.

Рајски опази још једну прилику, која се већ понела на плот и пребацила ноге да прескочи преко у врт. Он је снажно зграби за руку.

— Ко је ту? Ко си ти? Шта ћеш овде? Говори! питање Рајски.

— Господар! — Господише, пустите ме, немојте да ме унесрећите! молећи му шапуташе женски глас.

— То си ти Марина! рече Рајски, познавши је по гласу; — шта ћеш ти овде?

— Тише, господару; не зовите ме по имену: ако чује Савелије, жестоко ће да ме бије!

— Хајд одлази, иди брже... Али не, пречекај! добро кад си ту: би ли нам могла доћети што год за вечеру, и то к мени у собу?

— Све могу, господару: само ме не упропашћујте, тако вам Христа!

— Не бој се, не ћу ти ништа! Има ли што год у кухињи?

— Има свега, како не би било! цела вечера! Без вас не хтедоше вечерати, само мало су јели Има стерлета у питијама, ћурка, ја сам све спремила у леденицу...

— Добро, донеси. А има ли вина?

— Остала је једна боца на бифету, а има и наливке у соби Марте Васиљевне...

— Како ћеш изнети? Да је не ћеш разбудити?

— Не ћу, Марта Васиљевна се не ће разбудити: спава као тџи! Пустите ме, господару — чуће ми муж...

— Хајд, бежи, Земфиру, па нази да му не видиш шака,

— Сад ми ништа не може, ако ме и сретне: казаћу за вас, да сте ви заповедили...

Она се од срца насмеја, а очи јој севнуше као у мачке, прескочи плот и погнувши се умаче као мачка између редова кунуса.

Марк се међу тим једнако трудио да дозна, ко се сакрио под плотом. Извлачио је оданде непознатога, постављао на ноге и разгледао га, али се онај једнако сакривао, не дајући се, да га познаду.

— Савелије Илићу! говорио је преклињући не иде то тако... немојте ме тући: ја ћу вам вратити...

— Твоје лице ми се чини познато! рече Марк: — само да није така помрчина!

— Ах, — па то није Савелије Илић! Хвала Богу! рече непознати радосно. Ја сам, господару, баштован! Ево оданде...

— На шта радиш ти овде?
— Дошао сам да чујем сат са саборне цркве. Наш сат је стао.

— Хајде до ђавола! рече Марк одгурнувши га. Баштован прескочи јендек и изгуби се у помрчини.

Рајски се међу тим вратио к главној кацији. Покуша да отвори кацик, али не хтеде лупати, да не пробуди бабушку.

У то чује кораке у двориницу.
— Мариша, Мариша! повиче тихо, мислећи да она иде с вечером: — отвори!

С друге стране неко подиже кваку; Рајски турне вратаоца ногом, и она се отворише. Пред

њим је стојао Савелије. Он скочи на Рајског и зграби га за прса...

— А, чекај мало, голубе мој, сад ћемо се разрачунати! рече пакосно: — гледај ти њега, кроз кацик улази, а ја тамо, поред плота, као магарац стражарим!..

Леђима залупи кацик, да му гост не би утекао.

То сам ја, Савелије! рече Рајски. — Пусти ме!

— Ко је то? — зар ви, господине! промуца збуњено Савелије и застаде као укопан.

— А од куд, да ви зовете Марину? рече полагаано, после кратког ћутања: — да је нисте видели?

— Да, ја сам је још с вечера замолио да ми остави вечеру, слаже Рајски у корист неверној жени, — и да ми отвори кацик. Она је већ чула, да сам ја дошао... пропусти госта за мином, затвори врата, па иди лези!

— По заповести! рече полагаано он. А за тим је дуго стојао на месту, гледајући за Рајским и Марком. Ето ништа је! рече отежући и тихо се упути кући.

Путем сретне Марину.

— Зар ти још не спаваш, матори вукодлаче? рече му она и хитро се провуче мимо њега. Куд се скиташ поћу? Само ме срамотиш пред госпоштином!.. гуњаше посечи пуне руке тањира, чинија, салвета, хлеба.

Савелије је и не погледа, само јој место одговора на њено позивање припрети уларом.

(Наставиће се).

ПОУКА.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

У Риму, 3. септембра.

Како сам јуче, да је карактер ове вароши двојак; у ствари, овдје су се редом четири вароши измијениле: варош римскијех краљева и републике, пријестоница римскога царства, Рим средињег вијека и Рим талијанског препорођења (пре-

несанса). Са остацима овијех градова и са развијеном модернијом грађама склопљена је пета варош, варош данашња.

Прва је скоро са свијем пропала; од ње нам једва остаје неколико кривака у бедним развалинама Сервија Тулија, раштрканим тамо амо по граду, за тим није

облика од Марцелова театра, неколико сумњивих стубова у Форуму, подземне хапсане *мамертинске*, један стари храм Сатурнов и тако звана *Слоаса Маџима*; обло узевши, могло би се казати, да нам од старог Квиринова града не преостаје до ли неколико трагова. Кад би данас Цицерон из гроба устао, замах би голему варош тражио, којој је, по казивању историка, властољубиви Катилина о глави радио.

Сви на гласу споменици долазе од доба царева: у те спадају остаци разних императорских домова на Палатину, тријумфалне капије у Форуму, Колосеум, храмови Кастора и Полукса и Слоге (Конкордије), форум Августов, Нервин и Трајанов, стуб Антонинов и Трајанов, купатила Титова и Каракалина, гроб Адријанов (данашња кула *Сант-Анџело*), славолук Константинов, етас Марка Аврелија на Капитолу, Пантеон, гробови на Апијском друму, једном ријечи, сви споменици, који Риму *римско* обиљежје дају. Пред нашим се очима развија горди украс четверо, петеро стољећа историје, али не налазимо више јуначки и поносни Рим, гдје се рађаху цензори, конзули и трибуни; не налазимо више прослављено легло грађанске врлине. Ово, што очима гледамо, спомиње нам само велике зулумчаре, који су свјетском судбином дрмали: њихов хладни сјај затрпао је мушке трагове првобитних завојевача онда познатог свијета.

По том је дошао средњи вијек и својим суровим грађанским и освајачким ратовима задао смртни ударац императорској вароши, која сада постаје пусто поље, по ком ће се загонити и утркивати варвари и тевтонски цареви, вични да Италију као своју природну баштину сматрају; то је доба силе и лукавства; доба крволочнијех барона, назови-папа, политичкијех сплетака и издајничкијех убиства; доба сичана и потајнијех пожева, ноћнијех нападаја на пољском друму и на градском сокаку; доба великијех буна и грознијех урота. То је вријеме политичког и друштвеног дар-мара, из којега се по некад само истакне гдјекоји одважнији пана, гдјекоји трибуц, гдјекоји обмањеник, који доспије на домачу, и гдјекоји ратник-арамија; вријеме ситна тиранилука, сурових феудалаца, што се око сво-

јих утврђених двораца отимљу и кржаве, као гладни курјаци. Ама нигдје дубоке и честите мисли; нигдје идеалног напрезања; и за то је сав тај покрет јалов остао. Кад људе не води узвишена каква мисао, сав њихов труд и напор мора да бесплодан остане и са земног лица ишчезне. Према томе, шта нам данас од тога Рима преостаје? Неколико трајавих улица у граду, неколико спахијских кула у околици, и то је све.

Него, срећом, у овој често пљачканој и обаљиваној вароши тињала је увијек, као приталожена искра, једна велика институција: римска црква. И она је покашто у она мутна времена страдала и у мраку остајала, ал опет у њој јединој стицала се у Италији права моћ и свијест о своме позиву. Кад је зором XV-тог вијека грапуло свијету сунце новог времена, римска црква знала је вјешто да пригрли старинску мисао о љеноти, и тај нам је савез даровао четврти Рим, коме ево титански Петров-храм повиједа славу *urbi et orbi*.

Овај је четврти Рим још сав „на есер“. Ено Ватикана са својим музејима, Сикстинском капелом, Рафајиловим одајама и другим несравњивим богаством; ено големих базилика Свете Богоматере (S. Maria Maggiore), Светог Јована Латеранског и Светог Павла „преко бедема“; ено Светог Августина, гдје је Рафајило насликао пророка *Исаију*; ено Светог Онуфрија, гдје је потоње часе проживио и дух испустио неумрли Тасо; ено Светог Петра „Сужња“, гдје се храни Микеланџелов *Мојсије*; ено још преко триста других цркава, којима шљемена почивају на старинским дивот-стубовима, а сводове красе византијски мозајици, док им унутрашње зидове и мраморни патос застиру монументалне раке светијех отаца, књажева и кардинала. Поред црковних има тај четврти Рим и своје класичне зграде свјетовне: нути величанствених палата Фарнезе, Барберини, Боргезе, Матеи, Квиринале, Латерано; нути прекрасних љетниковца Боргезе, Медиџи, Панфили, Албани. Спомињем само главније, јер бих иначе постао досадан. А све су ове цркве, палате и љетниковци (*ville*) таковијем умјетничкијем благом снабђевене,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да би им се тешко цијена ударити могла. Појаве су то, у своме роду, јединствене. Ево, на крају, Рима данашњег. О њему се, до душе, у монументалном погледу, нема шта казати; ал и он има своја права на опстанак. Нови Рим не ће никад представљати армоничну цјелину, попут неких градова американских, који су, тако рећи, преко ноћи и једним махом створени: нови је Рим прости калам новијех младика на старо дрво, и тиме се Талијанци могу само дичити. С тога ће он остати увијек дрван и јединствен, и само у ту цијену моћи ће да уздржи и на даље свој стари и славни назив „Вјечнога Града.“

4. септембра.

Да ти кажем штогод о своме конаку и о римском вањском свијету у оиће; тачније да кажем, о свијету, што сам га оvdје на улицама затекао.

Настао сам се у гостионици „код Кавура“, гдје обично наши приморци свраћају. Спољашност овога хотела није, бо'зна, сувише „отлична“, али му је положај — не далеко од Пантеона — врло zgodан; на два корака од хотела десно се ваљан ресторан „код Ђулића“, гдје се приправља изврено тијесто са соком, нешто налик на напољске „макароне“. Римљани, који су страшно облаборни, хвале и харче то јело у велике. Ту ти обично ручавам са својим другом у 6 сата пред вече, залијевајућ римско тијесто са чувеним бијелим вицетом „di Frascati“: право боговско пиће! Што се доручка тиче, ту већ нема реда; доручкујемо свуда, како нам се кад намахне: данас на Петровој пијаци, а сјутра на противној страни, код Квиринала.

Ова смо се прва два-три дана прилично находала по густом лавиринту улица и улицаца, што се стеру и украшавају између Млетачкога трга, Корза и Ватикана. Ну, колико и куд се год скитамо, обично на „Стубов трг“ (Piazza Colonna) доспијевамо; тај је трг средиште, управ срце модерног Рима; а тако га прозваше са Марк Аврелијева (Антонијева) стуба, што се на сред њега издиже. Мимо очекивања, затекли смо оvdје још велику врућину; има је преко 20 ст. Р., особито дању, кад сунце

припече. Него, срећом, ходајући по римскијем улицама, наилази човјек сваким кораком на живописне чадорове, или ти *кијоске*, убавих продавачица шербета и хладне лимунаде, које би те, све и да нијеси жедан, својом чистоћом и насмијаним лицем к себи привукле, да коју шару потрошини и зажарени гркљан оквасиш. Рим је на гласу са обилантине чесама и водених извора. Гдје се год обазреш, жубори вода; и тако, нешто с врућине, а нешто са честе напасте, људи оvdје и нехотице водопијама постају. Па се ја код овијех продавачица хладна пића и зато свраћам, што оне радо ћаскају, а ћаскање са намјерницима, то је за ме у путу право уживање. Између читања књига и живог разговора, постоји та велика разлика, што у потоњем случају човјек може да сам разна питања поставља, нити му је потреба да очи мори — на против! Па онда, на свијету има много књига досадних, неваљалих; док нема тога простака, од којег човјек у разговору не би могао да штогод научи, ил какву zgodну мисао изајме. Ја сам често пута ову красну Гетеову изреку у животу искусио.

У туђој земљи ће путник најбоље учинити, ако дође у додир са средњом руком народа. Ту ће наћи више искрености, него ли у вишијем класама, а и више оригиналности. Ма колико се разговор око обичнијех ствари врзао, онет ће по кашто из њега врцнути она искра, која је кадра да читаво једно лице народног карактера обасја. Према томе, ко хоће да ијоле загре у безбрижну ђуд и весео поглед на свијет простијег римског житељства, а он треба да овијем убавијем „шербетаркама“ приступи, па да им са неколико новчића харча узео на језику раздријени. Те су цуре прави урнеши римскога простонародног типа, а држе се и ћаскају, као да су какве кнегиње. Дућанчић око њих чисто је милина погледати: мраморни банак, чаше, жличице, таџирићи, све се то блиста и чистоћом мирине, као у сред Холандије. Ну, од свијех овијех дућанића најљепши су опет они на великијем трговима. Онај на Стубову тргу обложен је сав са зрцалима, а блиједу му газдарицицу красе двије

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.rs

вране плетенице, за којима једнако уздишу и Римљани и не Римљани, и Руси и Енглези, и Нијемци и Французи; а богом бих се заклео, да ће она данас више повца утјерати, него пједна кафана у Риму. Треба само стати, па гледати како се она упише, да своје муштерије што задовољније отпрати; окретна и благорјечна, смјешка се она и шали са сваким, не ограђује се никад од туђијех пошалица лажнијем стицом, ал зато опет не пада у тривијалност; још једну црту, па би очито забасала, ал

буржоазијом из ближе упозна, он треба да сврне код „сињорине Клелије“ на пијаци „стубовој“. Одатле ће моћи да најбоље посматра и живописни дар-мар римскога друштва, нада све вечером, кад се ова пијаца електрично расвијетли. Да богме, данашњи Рим не наличи више папинском Риму педесетијех и шездесетијех година, који је на странца криво гледао, бојећи се да у свету варош не унесе развратна начела јевропског либерализма, те о ком Француз Жирарден вељаше: да „заудара љешином“,

Др. Оскар Ајбот.

она ту црту не ће никада пријећи. И свако се од ње задовољан растаје: и млади официри, којијех је овдје сирјасет, и ђаци великијех школа, и новинари, и посланици, и прости радници; сваки мисли, е је он сам њену милост задобио, ал се ни један не може похвалити, да му је што конкретно обетала: то је препредена кокета и ништа више. Таке су ти, у осталом, све Римљашке, изузимљући наравно оне, што извуктак праве већ по своме занату.

Ко је дакле вољан, да се са римском

а наш Љубо Ненадовић: да је одвећ претрпан монасима и просјаклуком. Данас су се ствари са свим предругојачиле. Кад је наш књижевни ветеран с Владиком-пјесником Рим обилазио (то је било 1851. год.), бројала је вјечита варош мало од 150.000 становника; данас у њој живи преко 450 хиљада душа. Рим је данас пријестоница једне велике краљевине, која је у Јевропи заузела можда неслућено, ал свакако знаменито мјесто; према томе, није ни његово житељство више оно, што је некад било:

Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мртва елгија претворила се у живахну драму. И тако је сада у вјечном граду све живље и бујније постало; он се сада на све стране шири и обнавља, руши из темеља старе тијесне и мрачне улице, на крчи пове, љешне и пространије. Некоји се страни артисти на то жале, јер да се тијем вароши одузимае карактер, оно што умјетници називљу *«la couleur locale»*. Али бадава, и нов живот има своја права. Народи су као год и ријеке: кад набрекну, а оне преваљују насине и утиру себи нова корита самом силом своје масе. Једно треба само у Риму назити: да људска ријека не проузрочи општу поводљу, те да не поруши у свом току славне споменике из старине, који треба свакако да остану нетакнути, као што нетакнуте стоје суре хриди у морској пучини.

Међу најпространије улице, што је нови Рим прокрчио, спада и тако звана „Via Nazionale“. То је сада једна од главнијих артерија варошких, али је она у архитектонском погледу прилично нијема. Свеједно! она је пуна живота: свуда се нешто гради и дограђује; ода свуда хрле кола, коњски возови и омнибуси крцати свијета. Попови се сада у јавности носе као и световњаци, осим јединих питомца чувеног завода *«de propaganda fide»* и страних духовних института и никола, који се посе увијек по свештеничку. Само се још по улицама виђају „братија“ разних калуђерских редова. Али ни њих сада нема, колико их је прије било, од како је народна влада поуклидала градске манастире и у њих смјестила своје уреде, више николе и т. д. Тако је, на примјер, управа државних пошта и телеграфа запосјела пекадашњи манастир Светог Силвестра, искитивши му придворје и испосеничке ћелије са разним таблицама и државнијем грбовима.

Прости је народ, како ми кажу, још једнако подијелен на два тора: једни су

за папу, а други против њега; ну, као да потоњи све то више маха отимљу. Кардинали и остали „*monsignori*“ не указују се више никако на јавност; једва ако гдјегод који црвени клобук пројури сокаком у затвореној кочији. Њихове сјајне екипаже тргну сада у колницама. Што се самог наше тиче, он не ужива ни пола оне популарности, коју је уживао његов претшасник Пије IX.; а то није никакво чудо, кад се промисли, да му три дијела данашњег Рима никад лица не видјеше; он још никад није *«coram populo»* у Петров храм ступио, а тихи подвизи његова понтифика та једва ако у вишијем круговима одјека нађоше. Свети отац, као што је познато, „чам“ у својевољном сужањству, ал за то ипак не отказује свога благослова побожнијем хаџијама, који су вољни да његовој апостолској папучи приђу. Мање ће познато бити, да је Његова Светост, одмах послје свога избора на Петрову столицу, имала да савлада читаву буну у унутрашњости Ватикана. Швајцари, познати папински перјаници, затражише наједаред да им се повиси плата, или да ће сви редом... положити оружје. Настаде велика галама; али се економско стање новог папе, који не бијаше никаква државна прихода наслиједио, не могаше са тим захтијевом да измири. Напокон папини доглавници изаберу средњи пут, и швајцарске страже буду сведене на најмањи број, тамаи колико је нужно за параду.

О овијем папинијем „солдатима“ проговорићу коју другом приликом. Данас ти само кажем, да је њихово скроз и скроз театрално одијело на ме посве неугодно дјеловало. То је прави арлекинов костим. Веле да је то одијело, по налогу наше Лава Х., скројио сами Рафајило. Слава великом сликару, али се у томе послу није одиета показао и велик колориста!

(Наставиће се).

Марно Цар.

ЕНЕРГИЈА.

(Свршетак).

9. Из закона о одржању енергије имамо даље ово:

Све кинетичне и потенцијалне енергије могу

у свако доба један и исти посао обавити а то ће рећи, да се енергија у опште не да уништити, али исто тако не може се ни добити из ничега.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кад се још даље иде, само нам се каже, да у свету *влада само једна снага*. Снага та је енергија. Сви појави дакле морају се тумачити једном само снагом, рецимо праснагом, а друге снаге су само разни облици енергијини, и један лако прелази у други.

Шта више један облик енергије не да се ни замислити за себе. Сви појави у материји су еродни. До данас су већ више њих покушали, да ову еродност и докажу те да нас увере, да једна снага може у згодним приликама изазвати другу, или један појав изазива други. О томе је данас наука на чисто. Примера ради наводимо: топлота може да изазове хемијско еродство, магнетизам, електрицитет, звук, светлост, топлоту. Данашњи природни појави могу се упоредити са човеком, који се сваки час друкчије маскира, сваки час другу образину узима.

Снага се дакле не да уништити! из ничега се не да ни добити. Друго је нешто утицајем снага: утицаји се могу уништити, повећати, ослабити. Кад се двојица надвлаче и не може један да превагне, није у њих снага уништена, то они знају зацело, јер вуку из све снаге, већ утицаји њихових снага уништавају се а чим би један попустио, снага другог потпуно би се показала. Није дакле добро ни рећи, како се снаге уништавају, повећавају, слабе; увек треба казати, да се утицаји снага уништавају, повећавају, слабе, а снага се никад не да уништити ни повећати ни ослабити.

10. Кад се енергија не може уништити, врло би занимљиво питање било, шта бива са каменом, кад падне на земљу и смири се? Данас није на то тешко одговорити. Из видљиве енергије имамо невидљиву: из кретања имамо топлоту, јер камен се загреје, а топлота опет је кретање; због загревања имамо и прена телеснога.

У опште енергија свака врло лако прелази у топлоту и обрнуто топлота у енергију.

Код прелаза топлоте у енергију врло је важан закон, који је поставио Томзи. Између закона о прелазу топлоте у радњу и радње у топлоту велика је разлика, по Томзну, у томе, што сву радњу можемо преобратити у топлоту, по сву топлоту у радњу никад.

Кад дакле ово не иде, то је јасно, да енергије све више и више сваким даном остаје у топлоти: енергија онада а топлота расти и топлоте ће толико бити, да људи не ће моћи више на земљи живети.

Другим речма: потенцијална енергија у свету нагомилана се а кинетична опада. По томе дакле сваки дан све је мања разлика у кинетичној енергији код светских тела и на послетку ће доћи време, кад ће сва кинетична енергија прећи у потенцијалну, кад ће дакле бити мира у свету. Не ће бити кретања, али ће бити напона, не ће бити судара, по притиска и топлоте.

Кад узмемо на ум, да учимо, како је у почетку била нека материја развучена, ретка, и т. д., али јако топла, а сетимо се и овога мало час реченога, изгледа нам, да ће се васелена некад вратити у исто стање, у којем је и била. Овакав закључак оправдава и то, што имамо врло много примера, у природи, да се нешто врати у оно, што је и било, та и сам човек буде земља, од које је и постао!

Електрична струја изазове топлоту а топлота опет струју; хемијским процесима развија се топлота, светлост, електрицитет а овим опет хемијски процесии.

Колико ће времена требати за овај повратак, не да се никако ни слутити. Данас је у свету још толико енергије, да се и не примећује, е је нестало је ништо бар, од кад свет себе памти. Па у каквоме свету! Доста је узети само наше сунце, па да се каже, како ни у њега није данас ни мало мање енергије него што беше од како га људи знају и од како их оно греје, а колико је само оно дало и издало енергије земљи нашој!

11. Енергију су људи кадри употребити из своје сврхе у свако доба. Како све, не да се нацесати, јер све, што се где збива, што год људи раде, што год разне машине кваре и праве — све је то резултат било које му драго енергије. Енергија и опет енергија!

По да се енергија јави где год, мора бити овога, на чему ће јој се утицај приказати. Нема ли тога, енергија се не онажа. То је исто тако, као кад би човек хтео сам себе из воде извући, кад себе сама за уши ухвати: она енергија у њему, да из воде изађе, да се воде опрости, тек онда има праве вредности, кад се за друго тело какво ухвати. Где нема ничега, на што би енергија утицала, не показује се она.

Трговац може бити енергичан до миле воље, али ако нема, на кога ће његова енергија прелазити, сва је енергија ништа: сам себи никад ништа не може продати; тек онда се ви-

његова енергија, тек онда се види напредак му и морални и материјални, ако има купаца, ако има дакле на кога ће му енергија прелазити. Човек може бити научен, може бити натучен

знањем, али то се тек онда види, кад ради онако, како ће му то прелазити у свет; иначе не; тек саопштавањем свога знања другима говором или писањем види се, шта ко вреди!

Ст. Милованов.

КЊИЖЕВНОСТ.

ДР. ОСКАР АЖБОТ.

Од страњих књижевних радника, који су озбиљним и темељним својим изучавањем и радом све Словенство задужили да им ода велику хвалу и признање, међу првима је за цело и др. Оскар Ажбот, професор словенских језика на свеучилишту у Будимпешти. За нас Србе пак уз то још стекао је тај човек већ и до сад несплативих заслуга, долазећи од године 1884. амо сваке године, да при испитима зрелости на српској великој гимназији у Новом Саду заступа у емислу закона високу кр. угарску владу а и ван тога по налогу исте високе владе долази сваке године да обиђе поменућу гимназију, да падгледи школски рад те да о њему извести високу владу угарску. А какав је др. Оскар Ажбот у тој мисији својој као мандатар високе владе угарске, како пун фина такта и практична педагошког погледа, то знамо ми наставници гимназије Новосадске, који сви до једног стекосмо у њему искрена пријатеља и заштитника; како је пак добар и снисходљив по уз то и строг и неумитан, где је нужде, то могу посведочити сви ученици и абитуријенти наше гимназије, које се др. Оскар Ажбот у урођеној предусретљивости својој не устручава назвати и својим „младим пријатељима“, кад су кадри владањем својим и учењем да га задовоље, знајући зар, да им је толиким одицовањем с његове стране труд награђен, да сјајније не може бити, и да им је тим подстакнуто честољубље, тај најмоћнији покретач на лепо и добро. Па с тога и није чудо, што повереника високе угарске владе на нашој гимназији овде све од највећег до најмањег љуби и поштује од свег срца.

Др. Оскар Ажбот је изданак породице Ажботових, који се из Шкотске амо у Мађарску доселише још крајем шеснаестог века и већ 1715. године мађарско племство добише. Породица је та Мађарима дала до сад много добрих и заслужних војника, државника и књижевника. Отац дра Оскара Ажбота био је одељни предстојник у првом мађарском министарству. Др. Оскар Ажбот родио се 10. августа 1852. у Новоме Араду. Рано је остао сироче те га рођаци му у Сибињу приме и онде је свршио основну школу и гимназију. Свеучилиште је полазио у Будимпешти, Липском, Берлину и Гетингену и овде је године 1875. промовисан за доктора филозофије. На свеучилишту је др. Ажбот студирао управо санскрит и компаративну филологију, а не словистику. Године 1880. дође у Будимпешту. Тада баш пекако умре Фрања Јосиф, доцент словенских језика на Будимпештанском свеучилишту, те се онда распише стечај на катедру за словенске језике. Како се нико на тај стечај не јави, то велики зналац финских језика, проф. др. Јосиф Буденц понуди дру Ажботу да компетује, уверавајући га, да ће бити изабран. Наравно да се др. Ажбот томе одуширао по најпосле се ипак реши да покуша. Почне изучавати стари словенски језик, руски, српски и чешки и гвозденој му вољи и озбиљну труду пође за руком те с чашћу заузме катедру, на којој и данас с највећим успехом дела. Ради научних испитивања својих путовао је у Чешку и по наших крајевих а дваред је ишао и у Русију. Приликом стогодишње славе од рођења Вука Ст. Караџића заступао је др. Оскар Ажбот

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Београдско свеучилиште на тој прослави у Београду, где су га најусрдније дочекали.

Плодови његова књижевна рада јесу већа самостална дела, која су изишла у засебним књигама, и мање расправе и чланци по стручним часописима. Већа су му дела: „Die Umwandlung der Themen im Lateinischen“; „Szlávság a magyar keresztény terminológiában“; „Kurze russische Grammatik“, коју је у 9. броју „Јавора“ нама Србима приказао Јован Живановић, препоручивши је и признавши, да се „на свакој страни види, да је пише човек вешт овом послу, који је скроз прошикао у руски језик и којем су потпуно познати закони словенских језика“; Немцима пак и страном ученом свету приказао је ту граматiku сам Ватрослав Јагић у XII. књизи свога Архива на страни 289. овако: An deutsch geschriebenen Grammatiken der russischen Sprache dürfte zuletzt kein Mangel sein und doch wird man nur von wenigen einigermaßen befriedigt. Zu solchen gelungenen Leistungen auf diesem Gebiete muss unbedingt das kleine Büchlein Prof. Ásbóth's gezählt werden. Es empfiehlt sich durch Kürze und Präcision, man merkt es dem Werke an, dass es auf Grund eigener Beobachtungen niedergeschrieben ist und nicht bloss schablonenhaft die üblichen Regeln wiederholt. Спомињем даље његову „Russische Chrestomathie“, о којој се исти Јагић у истој књизи свога Архива на страни 629. изражава овако: Wir haben schon die kurze Grammatik Dr. Ásbóth's als ein werthvolles Hilfsmittel hervorgehoben. Dasselbe gilt, vielleicht in noch höherem Masse, von dieser Chrestomathie. Die Auswahl des Lesestoffes verräth viel Geschmack und gründliche Kenntniss der neueren russ. Literatur. Die Betonung ist mit äusserster Sorgfalt durchgeführt und das Wörterbuch ist genau gearbeitet. Man kann ohne Uebertreibung sagen, dass diese Chrestomathie ganz darnach beschaffen ist, um bei demjenigen, der sie durchsieht, erst recht die Lust zum weiteren Studium der schönen russ. Sprache und der reichhaltigen russ. Literatur zu erwecken. Србима је ту књигу дра. Ажбота приказао професор Новосадске гимназије Тихомир Остојић у 2. броју „Јавора“ од год. 1890.

Расправом својом „A hangsuly a szláv nyelvekben“, која му је била прво предавање у мађарској академији наука, извјешао је др. Ажбот себи Самујилову награду, а то је врло велико одликовање.

У Јагићеу „Archiv für slavische Philologie“ саопштио је др. Ажбот ове своје расправе и чланке: године 1880. у IV. књизи расправу „Der Garabonczás diák nach der Volksüberlieferung der Magyaren“; та је расправа врло важна допуна Јагићеу чланку „Die südslavischen Volkssagen von dem Grabancijaš dijak und ihre Erklärung“, што је изашао у II. књизи Архива; године 1886. у IX. књизи: „Nochmals Kraguš-kogošun“, о којем је исте године у два маха писао у часопису „Magyar nyelvőr“; овде у Архиву управо одговара Хугу Шухарту, који је на његов први чланак о том опширно писао у истом часопису а и у Архиву; ту др. Ажбот доказује, да се мађарски *karácson* ни од куд с друге стране не да извести, до ли из словенскога па ма та реч по својој етимологији од искони спадала ма куд, ма да су је словенски језици ма од куд добили.

Године 1874. 1875. 1881. и 1883. видимо др. Ажбота међу сталним сарадницима Сарванева припознатог мађарског часописа „Magyar nyelvőr.“ У том су часопису изашли ови његови радови: 1881. „Buda“; 1883. „Szláv szók“; 1885. „A zsol-tár szó és még valami; 1886. „Öszlovén és újszlovén“ и „A zsol-tár, császár és király szók még egy kis helyreigazítás“ и оне две већ споменуте расправе о речи „karácson.“

Др. Ажбот је сад у најбољој мушкој снази. Колико можда изгледа телесно слаб, толико је дурачан и издржљив у раду. Најпријатнија му је дистракција од рада у забави са образованом и духовитом верном љубом и троје ситне миле дечице, од којих је најстарије, синчић имењак очин, већ из мајчине неге прешло у бабајкове руке, да му бабајко положи темељ што лепшој будућности.

Искрено желим припознатом научењаку здравља и века па да још много и много уради науци, свом народу а посредно и нама Србима.

Јован Грчић.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Српска краљевска академија. *Споменик* X. 1. Један потомак Душановог Богдана. — Од Чед. Мијатовића; 2. Бој на Косову по кроници калуђера сен-денскога. — Од Чед. Мијатовића; 3. Прилози за историју рашке митрополије. — Од М. Ђ. Милићевића; 4. Сведочанство пећског учитеља Никодима. — Саопштио Љ. Стојановић; 5. Синђелија дечког и дубочког принца Марка од 4. Марта 1780. — Саопштио Љ. Ковачевић; 6. Берат Махмуда II. од 7. Новембра 1813. београдском митрополиту Дионисију. — Саопштио Љ. Ковачевић; 7. Синђелије попова Максима и Јова Варнице. — Саопштио Љ. Ковачевић; 8. Шабачка 1806. година. — Од П. Срећковића; 9. Опис турских области и у њима хришћанских народа а нарочито народа српскога, састављен год. 1771. српским патријархом Василијем Бркићем. — Приопштио И. Руварац; 10. Бигорски и шишевски поменици. — Саопштио М. Веселиновић; 11. Захарија Орфелин, животописно-књижевна црта. — Од Д. Руварца. — У Београду у држав. штампарији краљевине Србије. 1891. стр. 91. — Садржина овог „Споменика“ служи на част срп. кр. академији и вредним члановима њеним. Имена оних, чији су прилози штампани у овом „Споменнику“ казују нам већ, да је садржина његова одабрана. Сви прилози у овој књизи биће од користи књижевности нашој, а особито историји. — На првом месту је чланак Ч. Мијатовића о Петру Богдановићу „потомку (?) Душановог Богдана“. Мијатовић је изнео овде све што се зна о животу Петра Богдановића; даље говори о знаменитом делу Богдановићеву: „наука о истинама хришћанске цркве“. Писмо деспота Ђурђа, које је писао Јовану Хуњадију и одговор Хуњадијев на то писмо превео је Мијатовић из додатка у Богдановићевом делу: „о нуџи“ и т. д., и штампано је оба писма у овом свом чланку. Ми смо уверени да су оба ова писма фалсифицирана, и ако Мијатовић не тврди то позитивно. На другом месту је интересантан чланак Ч. Мијатовића о запису, што га је прибележио дворски историк краља француског Карла VI о боју косовском. Много интересантних и драгоцених података о овом знаменитом боју налази се у белесници калуђера сен-денског. На трећем месту штампано је М. Ђ. Милићевић десет синђелија рашких митрополита свештеницима у Кућанима, (то је село „у једном крају Старога Влаха“) Синђелије су издате 1748—1834. г. У овом „Споменнику“ издао је и Љ. Ковачевић још пет синђелија (под бројем 5. и 7.) које су издате 1780—1832. г. На четвртном месту је сведочанство пећског учитеља Никодима, у ком он потврђује, да неки Теодор иде у Св. Гору, да тамо буде испосник, те моли оне, којима уз пут дође, да га лепо приме, и да му даду све, што је за пут потребно. На шестом месту је берат Махмуда II. од 1813. г., којим он потврђује Дионисија за митрополита београдског. Напред је Ковачевић изнео све, што се зна о Дионисију пре него што је постао митрополит, и како се као митрополит бринуо о народном устанку (1815. год.) Сам берат је врло интересантан. Султан потврђује Дионисија за митрополита; затим одређује круг рада његова; наређује, да се власт не сме мешати у црквене послове, и да увек митро-

политу иде на руку; признаје право исповедања православној вери; за тим говори о приходима митрополитовим и т. д. На осмом месту је турска бурунџија, која осветљава догађаје у Шапцу 1806. г. На деветом месту је интересантан „опис турских области и у њима хришћанских народа, а нарочито народа српскога“ од Василија Бркића. Ово су одговори на питања руског адмирала Орлова. У уводу је написао И. Руварац неколико речи о Бркићу. У одговору свом Бркић описује готово све области Балканског полуострва, које су биле у оно време под Турцима. Он описује земље; говори о земљишту: да ли је плодовито или не, и шта успева где; говори о становницима и о њиховом материјалном стању; описује градове; бележи климу; говори о управи, о способности становника за војску и т. д. и т. д. Опис овај написан је врло лепо, а пун је занимљивих података, због чега се врло лако чита. На десетом месту су поменници: шишевски и бигорски. Ово су додатни поменници у Гласнику 42. и у „Споменнику“, III. На последњем месту је врло лепа расправа Димитрија Руварца о Захарији Орфелину. О Захарији Орфелину је врло мало писано. Руварац је марљиво покупио све што је о њему написано. Тиме је попунио велику празнину у историји наше књижевности. Хвала му за то! У додатку је штампано Руварац неколико драгоцених података за живот Захарије Орфелина (неколико писама и т. д.) — После наведеног садржаја држимо да није нужно најискреније препоручити овај „Споменик“ сваком пријатељу српске књиге.

С.

Узајамност јужнијех словена. Написао Миливој Србобран. (Прештампано из „Србобрана“). Загреб 1891. мала 8-мнина стр. 151. И ова књижица је један зичек нашега доба, у којем се с једне стране проповеда на сва уста „братство, слога, слобода“, а с друге опет свако себи дера а све за „милу народност“. Да се одношаји јужнословенских племена не развијају правилно, може се судити и по оној грчевитости, којом свака страна пристојна решавању оваких питања. Даје се велика вредност и случају и ситуацијама. У жестици борбе многа страна се и пребаци и претера. Не сумњамо у родољубиву намеру ове књижице, само не можемо стојати добри за јачину свакога навода а политичарима од зашита остављамо да пресуде историјске податке и политичке назоре у њој. На својем примеру знамо, да се на крају крајева и најжешћи шовинизам скрши о просвету и постојану вољу. Није ли то кажинут, који нас уверава, да се просвета и воља за одржањем јаче оружје него сви историјски и филозофски наводи, јер неге те и противници употребе, али — *доказујући нама своје право.*

Т. О.

Српска краљевска академија. Глас XXX. **Трг Бреково и жуње брековска и љубовићска од Љ. Ковачевића.** Београд, штампано у штат. краљевине Србије. 1891. стр. 16. — О Брекову, важном трговачком граду и жуњи, у старој српској држави, расправљали су познати историци наши Ст. Новаковић и Чед. Мијатовић. Мијатовић је мислио, да је Бреково било „на зетском путу, који је водио из Приморја ка Пећи, и то негде у старој Дукљи или близу ње.“ Новаковић је доказивао, да је Бреково у Плаву. Његово ми-

примио је и др. К. Јиречек. Ковачевић је истраживањем дошао до са свим новог резултата. Он је доказао да се „Брековском жуном звао данашњи Колашин“ и да је „место Бреково“ било један и по час источно од Таре, четврт часа од садашње црногорске границе, пола часа од Мојковца“. Осим тога одредио је Ковачевић и за љубовићку жупу, да је била „у порећу реке Љубовиће између Брековске и Будимљанске жуле Бијелог Поља и Лима“. Географија наша је овом расправом много добила. Књигу није потребно препоручивати: име Љ. Ковачевића, после Руварца највећег историка нашег, довољно је препоручује сваком пријатељу српске историје и географије С.

C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico — Paris grama (I—IV), објаснио Мита Живковић, проф еор I. београдске гимназије. 1891. — Када сам угледао прво школско издање Цезара, обрадовао сам се тим више, што угледах име издавача г. Мите Живковића. Ја мислим, да је већ крајње време, да и ми Срби не само у Аустро-Угарској него и у Србији порадимо на изучавању класичних језика, јер то је најдивнија умиа гимнастика, најбоља школа за логично мишљење и расуђивање. На пољу те класичне наставе стекао је себи велике и нецењиве заслуге г. др. Јован Туроман у српској новијој књижевности. Г. Живковић удесио је ово школско издање за ђаци на српским гимназијама и великој школи. С тога смо ми и помно цео „текст“ прочитали и изнећемо овде неке своје примедбе. Данашња наука при оцењивању старих класичних писаца особито пази на „текст-критику“. У томе су Немци и Французи далеко дотерали. Па и ми, који се бавимо класичном филологијом, морамо пажљиво пратити дела ових народа. Поред многих Цезарових издања, угледа ми, да је познати професор бечког универзитета Гитлабауер највише допринео, да се Цезар изда онако како треба. Та баш „текст-критика“ нашег је издавачу непозната. Но пре него што прећемо на сам „текст“, навешћемо мишљења старих о Цезару: Cicero Brutus (75,262) каже: Etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum valde quidem probandos, nudi enim sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis tamquam veste detracta. А да не би све навести морали, сетимо се само израза „ruga et inlustri brevitas“ и оне хвале, коју налазимо у предговору Нитија у осмој књизи. А шта ми видимо место тога у „Цезаровом тексту“ у опште? Смеси и несугласности на сваком кораку. У тој несугласности притичу нам у помоћ тако звани „Codices“. Од свију кодекса Цезарових највећу улогу игра „Cod. Vind. 95. поред Octobiana“. Да не бисмо морали видјети све варијанте и интерполације напоменути, прелазим на г. Живковића текст. Поред многих места, која нису поправљена, споменућемо само ове примедбе. У I., 6., 1 стоји: erant itinera duo, quibus itineribus domo exire possent. То није Цезар могао рећи него „erant itinera duo, unum per etc. I., 5., 3: domus reditionis spe sublata. Ово „domus“ је незгодно — то је таутологија. То је luce clarius! II., 25., 1., Caesar... ubi... rem esse in angusto vidit neque ullum subsidium [quod submitti posset] mora se изоставити. III., 25., 1. cum... speciem atque (opinionem) pugnantium praeberent, cum item ab hostibus constanter

pugnarentur. Тако мора ово место гласити. У првој књизи сар. 40. каже Цезар „avaritiam esse convictam“. У „Додатку“ преводи издавач convictam-доказан. Када боље прегледамо и промислимо о овом месту, морамо се сетити, да то није обична конструкција него неопица. Требао је дакле споменути обичну конструкцију од convincere. У III. књизи 14., 4: turribus autem excitatis tamen has altitudo puppium superabat. Ex barbaris navibus morao је Цезар само због „altitudo“ унотребити — иначе мора овде генетив стојати. Сва ова тежа места морамо ученику добро предочити, јер само ћемо тада моћи постићи оно, за чим тежимо — за идеалима што узвишенијим и савршенијим. И ако ово прво српско школско издање Цезара има доста текст-критичних погрешака, ипак га са радошћу поздрављају обе српске гимназије православне, а надамо се, да ће наш издавач при другом издању осврнути се и на текст-критику. Додатак је врло добро израћен, у њему се налазе многе згодне примедбе и тумачења. — Овом приликом баш слободан сам покренути ону исту мисао, коју је „Застава“ пре једно три месеца напоменула: не би ли се и наше две гимназије сложити могле, те да покрену онакав исти лист, какав имају наша браћа Срби у Србији а то је „Наставник“. Ми требамо књига на матерњем српском језику, а не на туђем. У то име поздрављамо сретан почетак издавања старих класика на српском језику е молбом, да нас издавач што пре обрадује другом књигом. Per aspera ad astra!

У Караовић.

Г. Л.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У немачком знанственом клубу у Бечу предавао је 27. пр. м. Тодор Стефановић Вилоски о богомилској вери и о средњовековним сектама на балканском полуострву, с особитим обзиром на државна и друштвена стања у старој Бугарској, Србији и Босни, која је изазвао богомилizam.

— „Obzor“ у свом 23. броју од ове године приказује најновију расправу Немца Видермана, професора на градачкој великој школи. Та је расправа изашла у XXXIX. свесци „Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark“ а натпис јој је „Steiermark's Beziehungen zum kroatichen slavonischen Königreich im XVI. und XVII. Jahrhundert“. Ту писац опширно приповеда, у какву су одношају стојале Штајерска и Крањска према Хрватској и Славонији за Фердинанда и Запоље. „Obzor“ увина проето у професору Видерману, што је „склон ејему, што је хрватско“, а у целој овој расправи најбоље му се каида допада, управо му годи то, што Видерман, говорећи „о доби, кад је граница заведена“, „корн Фр Вашичека, најновијег писатеља граничарске повести, који тврди, да ју је прво основала године 1538. нека хрна Срба, која се тада онамо преселила, бежећи од Турчина.“ „Obzor“ већ не зна шта ће од радости, што Видерман Вашичека „каже, да не би био забудно тако, wenn derselbe das von Simon Ljubici unter dem Titel „Ogledalo književne poviesti jugoslavenske“ herausgegebene Geschichtswerk zu Rathe gezogen haben würde“, јер је ту, по Видерманову мишљењу, „zum erstenmale die Entstehung der oesterr. Militaergrenze wahrheitsgetreu (?) dargestellt“.

— У претпрошлом емо броју међу књижевним приказима приказали читаоцима „Стражилова“ приповетку на бојанског живота иод натписом „Алмасија“ и назначили емо

* На карти „црногорског княжества“ од П. А. Ровинскога (изданој г. 1889.) забележено је Бреково као село источно од Мојковца, на самој граници турско-црногорској (с турске стране.)

онде, да ју је написао Ризван бег Кулиновић, и не слушајући да се ту крије књижевно пустиоловље, да не рекнемо ништо друго. Сад читамо у 11. броју „Заставе“, да је то неки Сима Крајинић бестидан атентат учинио на част књижевности и то у толико бестиднији, што је поновљен. Крајем године 1890. већ је тај пустиолов омануо српску публику, изнесавши у „Јавору“ шаљиву игру „Шљаве за брашно“ као своју а овамо је превод, а сад ево туђе, часно име узео, да њим спекулира. Он до душе у 15. бр. „Заставе“ даје брже боље неку „Исправку“, као да Ризван бег Кулиновић „нигде не постоји у Босни и Ерцеговини“, што „сме гарантовати својом чашћу и животом“ и на што наводи врло лабав доказ; најпосле прети чак, да ће „тужити суду за клевете“. Ту његову „Исправку“ одмах под њом жигоже „Застава“ као „скрајну дрекошт“, „пошто бег Кулиновић постоји на овом свету и живи у Бања-Луци“.

— Чувано и по нас Србе од неумерне важности дело *Силвиродиа Гошчевића: Makedonien und Altserbien* на немачком језику, са шездесет и осам илустрација и једном етнографском картом, на великој осмини, са 511 страна, може се сада добити по *са свим савременој цени* од ф. 1.50 у књижари Браће Јовановића у Панчеву. Уз то дело иде бесплатно и брошура од истог писца: „Die Wahrheit über Makedonien.“ Све српске и словенске куће, које знају немачки, требало би да набаве ово дело.

— У „Босанској Вилн“ излази врло занимљива расправа под насловом: „*Какава је била средњовековна држава босанска? — „дјера босанска“?*“, у којој писац доказује, да „званична државна вјера босанска није била јеретичка, већ православна“. О истом предмету, а са истим резултатом, почела је излазити и у „Херцеговачко-босанском источнику“ расправа под насловом „*Црква босанска за време краљева*“.

— У 4. броју „Српскога Гласа“ у подлиску оцењује неки Богољуб из Граца календар „Новога Требевића“, ведећи за њ, да заузима прво место међу својим друговима.

— У „*Царь Колоколу*“ за г. 1891. изишла је у преводу С. Шарапова слика из српског живота од нашег Јанка Веселиновића под насловом „*Чико Пера*“.

— Из IV. књиге „Гласника земаљског музеја у Босни и Херцеговини“ за г. 1891. засебно су отштампане две расправе мерника Ђорђа пл. Стратимировића. Једна је „*Опис поља Гласница*“ а другој је наслов „*Са Гласница*“ и то је извештај о откопавању пренесторијских старина по гласничком крају.

— На пољском језику излази у Варшави „*Dzielo literatury powszechnej z ilustracyami*.“ Од овог дела изишла је већ и трећа књига, у којој се у VII. одељку говори о „*Literatury słowiańskiej w wieku XVI-ym i XVII-ym*“, познати пољски песник *Бронислав Грабовски*. У овај одељак о „словенској литератури“ ушла је литература XVI. и XVII. в. у Далмацији и Дубровнику, даље у Хрватској и Славонији, а и у Чешкој и Русији. На ово дело изишла је оцена у првој свесци овогодишњег пољскога часописа

Ateneum-а, по којој и ово неколико речи доносимо; у њој се помиње, да је Грабовски штампано и неке песме Канавелићеве, које до сада нису познате биле, а нађене су у једној пољској библиотечи. — У истом се листу на стр. 205. приказује радња П. Матковића „*Путовање по балканском полуострву XVI. века*.“ (Два путописа пољских посланстава у Цариграду).

— У Журналу министарства просвете, што излази у Петрограду месечно, изишло је у јануарској свесци пројекат рада П. *Ровинскога* „*Продолжење раскопки древнеј Диоклеј*“, а у одељку за класичку филологију стр. 15—34. Почетак ове радње изишао је у истом листу 1890. године, а у свескама јудској и октобарској.

— Проф. на бечком свеучилишту *Др. В. Томашек* држао је прошле године предавање „*Die heutigen Bewohner Makedoniens*“, које је и штампано у Берлину.

— Један од најстаријих радника пољских Alexander Chodźko умро је 15. децембра прошле године. Рођен је 1804. у Крзивицама. Свршио је универзитет у Вилни, ступио по том у руску службу у Петрограду; одатле га одаслаше за консула у Персију. Из Персије дошао је 1857. у француски колеџ на катедру словенских литература; у том је звању био све до 1884. Први су његови радови били писање песама, који су изишли и у збирци 1829. г. у Петрограду (друго издање у Познану 1833.) Боравећи у Персији, упознао се са истоком, те је саопштио лених прилога на енглеском и француском језику. Као професор словенских литература писао је и о њима. Као знатије његове радове на том пољу помињу: *Légendes slaves du moyen âge 1169—1237.* — *Les Némania, vies de Saint Simon et de Saint Sabba.* (Paris 1859.). — *Contes des paysans et des pères slaves* (1864.) — *Grammaire paléoslave suivie des textes paléoslaves tirés pour la plupart des manuscrits de la Bibliothèque Impériale de Paris et du Psautier de Bologne.* (1869.) — 1874. издао је енглеско-пољски и пољско-енглески речник.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— Одбор за подизање споменика *Ивану Гундулићу* у Дубровнику поверио је израду тога споменика познатом уметнику Рендићу а овај се обвезао, да ће га довршити и наместити најдаље до 10. маја 1893. Веће општине дубровачке одобрило је место, где ће бити споменик, а изабрао је место то сам Рендић. То је пред двором, близу храма Велике Госпојине. Лицем ће споменик бити окренут према Дивони.

— Скупштина краљевине Србије усвојила је пре неколико дана предлог министра просвете, да се Српско Учено Друштво и Академија наука споје. По том предлогу, који је саопштен у свој целости у 21. броју „Јавора“ од године 1891., бираће Српско Учено Друштво још осам чланова из своје средине за академичаре.

САДРЖАЈ: Песништво: Онало лишће. Песма Лазарева. Вјерина љубав. — Поука: У Латинима. Евергија. — Књижевност: Др. Оскар Ажбот. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 п. за по год., 1 ф. 25 п. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукопис се шаљу уредништву претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожика у Београду.